

Література

1. Безрукова В.С. Проектирование педагогического процесса в профтехучилище / В.С. Безрукова ; Свердл. инж.-пед. ин.-т. – Свердловськ, 1990. – 226 с.
2. Бойко М.Ф. Стан та перспективи практичної підготовки молодших спеціалістів в аграрних навчальних закладах / М.Ф. Бойко, М.П. Хоменко // Проблеми освіти : науково-методичний збірник. – К. : Науково-методичний центр вищої освіти, 2005. – Вип. 41. – С. 15–26.
3. Ильясов Д.Ф. Проектирование педагогических теорий / Д.Ф. Ильясов // Педагогика. – 2004. – № 9. – С. 13–21.
4. Музика П.М. Організація практичного навчання в будівельному технікумі ДАУ: сьогодні та перспективи / П.М. Музика // Організація навчально-виховного процесу з досвіду роботи вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, 2004. – Вип. 4. – С. 75–87.
5. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В.І. Романчиков. – К. : ІЗМН, 1997. – 244 с.
6. Терехов А.М. Практичній підготовці студентів – сучасний рівень / А.М. Терехов // Освіта АПК. – НМЦ Міністерства аграрної політики України. – 2004. – № 7 (81). – С. 4.

КОШЕЛЕВА Н.Г.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕТАПІВ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ УМІНЬ ПРОЕКТУВАННЯ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Про актуальність розробки шляхів і засобів ефективної фахової підготовки майбутніх економістів у ВНЗ, яка відповідала б сучасним потребам суспільства та мінливим вимогам професійного середовища, свідчить активний інтерес науковців до розв'язання цієї проблеми. Питання методології та технології підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців (зокрема, економічного профілю) розглянуто в працях Ю. Азарова, І. Бега, Є. Бондаревської, М. Боритька, А. Вербицького, В. Димова, О. Пономарьова, А. Реана, О. Савельєва, Л. Семушиної, В. Серікова, А. Хуторського, Є. Чудіної, Є. Шиянова, І. Якиманської; кандидатських дисертаціях Є. Іванченко, О. Капітанця, Г. Ковальчук, В. Кравченко, Е. Лукаша, Т. Поясок, О. Прудської, Л. Родіної, Г. Савченко, А. Старостіної, Г. Чаплицької, К. Чарнецькі, І. Шаповал та ін. Визначено, що головною метою сучасної фахової підготовки майбутніх економістів є не здобуття статичної сукупності знань, умінь і навичок, що швидко застарівають у мінливих умовах фахової діяльності, а формування професіонала, готового й мотивованого до постійного особистісного та фахового саморозвитку (у їх єдності), який володіє теоретичним і практичним арсеналом способів та засобів його здійснення (що успішно реалізується, зокрема, у процесі навчання студентів проектувати фахову діяльність). Відповідно, проектний аспект формування фахової готовності майбутніх економістів вимагає освоєння ними під час навчання у ВНЗ теорії й технології проектування фахових дій, чому була присвячена проведена нами дослідно-експериментальна навчально-виховна робота на базі Донецького університету економіки та права й Української інженерно-педагогічної академії.

Метою статті є висвітлення основних складових експериментальної організації навчання майбутніх економістів основ проектування фахової діяльності та доведення її ефективності для формування їх фахової готовності.

Результати проведеного нами аналізу специфіки підготовки майбутніх економістів дають змогу констатувати, що в реальному навчальному процесі економічного ВНЗ формування готовності майбутніх економістів до проектування фахових дій не здійснюється взагалі або має стихійний характер; більшість викладачів недостатньо

підготовлені до системної розробки проектно орієнтованих фахових завдань на матеріалі дисциплін, які вони викладають; зміст навчання здебільшого орієнтований на вивчення теоретичних проблем без визначення їх місця та способів розв'язання в практичній діяльності фахівця конкретної спеціалізації та кваліфікації; переважають традиційні репродуктивні форми навчальної роботи. Водночас у наукових та навчально-методичних розробках, присвячених різним аспектам фахової підготовки економістів у ВНЗ, відсутня теоретична модель інтегральної готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності та системна науково обґрунтована концепція її практичної реалізації в навчальному процесі. З урахуванням зазначених недоліків нами розроблена відповідна теоретична модель, що стала базою для створення концепції організації навчання майбутніх економістів основам проектування фахової діяльності. *Модель інтегральної готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності* містить такі взаємопов'язані структурні компоненти, як:

а) спрямованість особистості майбутнього економіста на проектування фахової діяльності (психологічний аспект);

б) когнітивно-діяльнісна готовність до особистісного засвоєння змісту економічної діяльності за допомогою проектування (практичний аспект);

в) готовність майбутнього економіста до саморозвитку за допомогою проектування загального та професійного розвитку (аспект самовдосконалення).

Практична реалізація моделі в навчальному процесі економічного ВНЗ здійснювалася через експериментальне освоєння авторського спецкурсу "Планування індивідуальної кар'єри" та навчально-методичного посібника з основ проектування, які в концентрованому вигляді та комплексно відтворювали специфіку формування компонентів готовності до проектування фахової діяльності. Такого підходу бракує наявним у навчальних планах економічної спеціальності нормативним дисциплінам, які не передбачають проектно орієнтованих навчальних цілей і завдань та не спрямовані на розгляд шляхів і засобів особистісного та професійного розвитку в їх взаємопоєднанні. Теоретичною основою проведення експерименту стали наукові розробки щодо теорії й методики організації педагогічних експериментів [1–4]. Метою експерименту була емпірична перевірка ефективності формування в майбутніх економістів базових знань та вмінь проектування фахової діяльності в процесі експериментальної організації відповідної навчально-виховної роботи. Ефективність проведеної роботи є доказом доцільності впровадження цілісної системи навчання майбутніх економістів проектуванню фахової діяльності (засобами дисциплін різних циклів) у навчальний процес як потужного засобу формування їх фахової готовності в цілому.

Завдання експерименту:

1) діагностичне визначення початкових рівнів кожного з компонентів готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності;

2) формування в майбутніх економістів усіх компонентів інтегральної готовності до проектування фахових дій на основі авторської експериментальної організації навчально-виховної роботи з освоєння основ проектної діяльності;

3) визначення сформованих рівнів готовності (за компонентами та інтегральною) як результату експериментальної організації навчально-виховної роботи з освоєння основ проектування фахової діяльності в навчальному процесі;

4) узагальнення результатів ефективності експериментальної організації роботи через динаміку показників рівнів досліджуваної готовності.

Результати проведення різноманітних діагностичних заходів у межах констатувального експерименту дали змогу зробити висновок, що вихідний рівень сформовано-

сті компонентів готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності є досить низьким та вимагає підвищення й удосконалення шляхом організації навчання студентів основ проектної діяльності, яку ми запропонували в межах формульованого експерименту. Визначено, наприклад, що вибір професії майже половиною майбутніх економістів, що брали участь в експерименті, зроблено напівсвідомо, превалює захоплення зовнішніми ознаками професії; не усвідомлено відкритий, безперервний характер підготовки фахівця, за якого набуття у ВНЗ первинних професійних компетенцій є лише першою сходинкою, базою для подальшого особистісного та професійного розвитку; серед мотивів освоєння професії низьку оцінку отримав такий, як суспільна користь своєї фахової діяльності, хоча пріоритетною потребою більшістю студентів визначена успішна соціалізація як її результат, тобто превалюють суто егоїстичні мотиви; водночас майже ніхто з опитуваних не визначив як важливі чинники досягнення своїх цілей самовиховання та самовдосконалення в професійній сфері, тобто потужність таких засобів та необхідність їх проектування й реалізації не усвідомлюються.

Відтак, ефективне здійснення навчально-виховної роботи в межах формульованого експерименту вимагало спеціального психолого-педагогічного супроводу, а саме: співробітництва студентів при вивченні спецкурсу з фахівцями з економіки (викладачами економічних дисциплін та співробітниками підприємств бази практики); орієнтованості та узгодженості системних фахових знань та вмінь, що освоюються проектним шляхом під час вивчення спецкурсу, з вимогами майбутньої виробничої практики та подальшої професійної діяльності в цілому; побудови проектно спрямованої навчальної роботи на засадах особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів та забезпечення її позитивного емоційного клімату. Експериментальна організація проектно орієнтованого навчання здійснювалася згідно з авторською програмою викладання спецкурсу “Планування індивідуальної кар’єри” в межах модульно-розвивального навчання. Спецкурс було розраховано на 140 годин аудиторної роботи, з них 18 годин лекційних занять, 28 годин практичних (семінарських) занять, 92 годин позааудиторної (індивідуальної та самостійної) роботи та 2 години підсумкового модульного контролю. Було розроблено зміст трьох модулів, спрямованих на проектно зорієнтоване формування у студентів як фахових знань і вмінь, так і професійних якостей відповідної функціональної приналежності:

- 1) змістовий модуль 1 “Формування психологічної готовності майбутнього економіста до проектування фахових дій”;
- 2) змістовий модуль 2 “Формування практичної готовності до засвоєння змісту економічної діяльності засобами проектування”;
- 3) змістовий модуль 3 “Формування в майбутніх економістів досвіду професійного самовдосконалення”.

Аудиторні (лекції, практичні й семінарські заняття) та позааудиторні (самостійна й індивідуальна) види навчальної роботи поєднувалися у співвідношенні 1:2 відповідно, що потребувало детальної розробки навчально-методичного забезпечення та широкого співробітництва з досвідченими викладачами економічних дисциплін, фахівцями з підприємств бази практики, партнерами ВНЗ з різних видів економічної діяльності, у результаті чого, зокрема, було розроблено оригінальну систему навчальних завдань, яка дістала назву “Банк фахових проектних завдань”.

Педагогічні умови формування психологічної, практичної готовності майбутніх економістів до проектування фахових дій та готовності до проектування свого фахового й особистісного саморозвитку, що визначали зміст етапів проведеної експериментальної роботи та специфіку завдань, подано в табл. 1.

Педагогічні умови формування компонентів готовності майбутніх економістів до проектування фахових дій у межах формувального експерименту

Компоненти готовності	Педагогічні умови формування компонентів готовності
Психологічний	<p>1) забезпечення спрямованості змісту програми спецкурсу “Планування індивідуальної кар’єри” на формування у студентів:</p> <p>а) <i>мотивів самопідготовки до проектування фахової діяльності</i> (зокрема, шляхом доведення до свідомості студентів високої суспільної значущості економічної професії, її актуальності; ознайомлення студентів зі змістом, завданнями та вимогами майбутньої професійної діяльності для чіткого, усвідомленого й вільного орієнтування в ній та уявлення майбутніх фахових дій, а також роз’яснення змісту фахових цінностей – компетентностей економіста в основних сферах його діяльності);</p> <p>б) <i>активного інтересу до проектного способу навчання</i>, доведення його високого потенціалу для становлення майбутніх фахівців та усвідомлення студентами місця професійних завдань проектного характеру в діяльності економіста;</p> <p>в) <i>умінь розробляти програму особистісно значущих цілей</i> та стратегію її реалізації в процесі проектування майбутнього професійного шляху;</p> <p>г) <i>адекватної самооцінки</i> власної здатності проектувати фахові дії шляхом самоаналізу результатів власної проектної діяльності;</p> <p>д) <i>фахових ціннісних орієнтацій</i> та проектування основних векторів особистісного і професійного розвитку завдяки усвідомленню діалектичного характеру взаємозв’язку загального й індивідуального у фаховій сфері;</p> <p>2) достатньо високий рівень психологічної компетентності викладачів дисциплін гуманітарної та загальноекономічної підготовки, що брали участь у проведенні експериментальної роботи;</p> <p>3) існування ситуацій емоційного переживання студентами фахових цінностей у процесі проектування майбутньої діяльності</p>
Практичний	<p>1) забезпечення відповідності побудови навчально-виховної роботи реальній послідовності основних етапів вступу до професії економіста:</p> <p>а) етап працевлаштування випускника економічного ВНЗ;</p> <p>б) етап первинної адаптації до умов роботи та трудового колективу;</p> <p>в) етап початкового освоєння основних професійних дій у межах конкретної первинної економічної посади;</p> <p>2) орієнтація змісту навчальної роботи на перелік та специфіку завдань майбутньої виробничої практики, яка передбачає освоєння студентами фахової діяльності на первинних економічних посадах промислових підприємств;</p> <p>3) проведення практичних занять з різних дисциплін за проектними технологіями (з використанням матеріалів “Банку фахових проектних завдань”);</p> <p>4) концептуальна побудова експериментальної роботи на принципах розвивального навчання (зокрема, робота в “зоні найближчого розвитку” – освоєння проектним шляхом практичних умінь розв’язання типових для первинного робочого місця економіста фахових завдань, що є предметом майбутньої виробничої практики; навчання на <i>високому рівні складності</i> (використання завдань не репродуктивного, а творчого характеру, узятих з реальної економічної практики), що мають на меті самостійне переосмислення, перетворення й систематизацію наявних фахових знань і формування базових фахових умінь на основі проектування змісту і способів розв’язання типових професійних завдань)</p>

Компоненти готовності	Педагогічні умови формування компонентів готовності
Саморозвиток і самовдосконалення	<p>3) формування практичних умінь проектування саморозвитку особистості у фаховій сфері шляхом:</p> <p>1) визначення певних <i>фахових еталонів</i> та постановки відповідних цілей;</p> <p>2) виявлення можливостей досягнення цілей саморозвитку шляхом <i>проектування програми саморозвитку й самовдосконалення</i> (визначення його змісту, завдань, необхідних способів і методів);</p> <p>3) <i>контролю результатів і внесення корективів</i> у розроблену програму</p>

Реалізація визначених педагогічних умов етапів формувального експерименту здійснювалася через проектно орієнтовані форми навчально-виховної роботи. Найбільш ефективними методами і засобами формування інтегральної готовності до проектування фахової діяльності нами визначено такі:

а) використання спеціально розроблених (або існуючих, модифікованих з урахуванням цілей дослідження) анкет і тестових методик фахової спрямованості, ділових ігор, ситуаційного моделювання, “мозкового штурму”, проблемних (нестандартних або таких, що мають високий рівень складності) фахових завдань, розв’язання яких можливе засобами проектування;

б) системне використання на практичних заняттях з різних дисциплін матеріалів “Банку фахових проектних завдань”, розробленого зусиллями викладачів ВНЗ, де проводилась дослідно-експериментальна робота;

в) створення студентами найрізноманітніших за тематикою (але професійно орієнтованих) творів-роздумів, творів-аналізів, есе проектного характеру, самостійних розробок і презентацій міні-проектів у робочих малих групах (наприклад, проектні завдання “Зміст професії” (розробка поопераційного складу функцій економіста), “Економіст на ринку праці”, “Я – майбутній приватний підприємець”; розробка матеріалів для участі у ділових іграх “Працевлаштування на первинну економічну посаду”, “Розробка проекту інвестиційного бізнес-плану”, “Вступ на первинну керівну економічну посаду керівника групи цін відділу планування і цін (ВПіЦ) промислового підприємства”; проектування індивідуальної програми підготовки до практики та “Щоденника підготовки до практики”; розробка макета аналітичної записки щодо результатів аналізу економічної діяльності й вибору методів виявлення резервів виробництва промислового підприємства – машинобудівного заводу; написання аналітичних міні-творів “Перспективи економічної професії”, “Моя фахова мрія: проект здійснення”, “Лист із майбутнього” тощо;

г) проектування економічних професіограм, кар’єрограм, життєвих та фахових стратегій; розробка моделей (професійної діяльності економіста, елементів планування професійної кар’єри, прийняття особистісного кар’єрного рішення тощо), планів і програм (програми самооцінювання власного фахового рівня, визначення особистісно значущих фахових цілей; стратегічний план самовдосконалення тощо), створення “Я”-концепції власного самовдосконалення у фаховій сфері (на базі порівняння спроектованих реальної та ідеальної “Я”-концепцій); створення й зіставлення особистісно-професійного автопортрету та особистісно-професійних взаємохарактеристик тощо.

Підсумки емпіричного оцінювання результатів проведеної експериментальної роботи дають змогу констатувати:

1) якісне підвищення готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності, про що свідчить як об’єктивне підвищення середніх балів за рів-

нями в експериментальних групах (ЕГ1, ЕГ2) протягом експерименту, так і суб'єктивні спостереження автора експерименту. Більшість студентів цих груп усвідомлює особистісну значущість проектування фахової діяльності, його високий розвивальний потенціал. Виявлено стійкий активний інтерес до виконання проектних завдань, можна відзначити позитивні зміни щодо виявлення креативності, самостійності, цілеспрямованості та системності мислення. Значно зменшилася кількість студентів на низькому рівні в експериментальних групах, що ми вважаємо головним здобутком нашої роботи. Водночас відсутність системної науково обґрунтованої роботи з навчання проектуванню фахової діяльності в контрольній групі (КГ) зумовлює той факт, що динаміка показників досліджуваної готовності в цій групі має випадковий характер;

2) кількісне підвищення готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності, про що свідчить позитивна динаміка показників готовності на достатньому та середньому рівнях в експериментальних групах і значне зменшення кількості студентів цих груп, які перебували на низькому рівні (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників інтегральної готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності, отримана в результаті експерименту

Рівні інтегральної готовності	Показники змін розподілу кількості студентів за рівнями, % (+, -)		
	ЕГ1 (ДонУЕП)	ЕГ2 (УПА)	КГ (ДонУЕП)
Достатній	+15,79	+16,66	+4,77
Середній	+10,52	+6,66	-9,52
Низький	-26,32	-23,34	+4,77

Висновки. Позитивна динаміка експериментальних даних підтверджує раціональність розробленої нами теоретичної моделі готовності майбутніх економістів до проектування фахової діяльності, ефективність побудови дослідно-експериментальної навчальної роботи, запропонованої на основі моделі, та доцільність розробки і впровадження в навчальний процес економічного ВНЗ цілісної системи навчання майбутніх економістів проектуванню фахової діяльності як основи їх ефективної фахової підготовки.

Література

1. Педагогічний експеримент : навч. посіб. / [Євдокимов В.І., Агапова Т.П., Гаврик І.В., Олійник Т.О.]. – Х. : ОВС, 2001. – 148 с.
2. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З.І. Слєпкань. – К. : Вища шк., 2005. – 239 с.
3. Петренко Л.М. Педагогічна експертиза: технологія оцінювання результатів навчальних досягнень учнів / Л.М. Петренко. – Х. : Основа, 2007. – 176 с.
4. Пискунов А.И. Теория и практика педагогического эксперимента / А.И. Пискунов, Г.В. Воробьев, В.С. Ильин. – М. : Педагогика, 1979. – 207 с.

КРИШТАЛЬ Н.А.

**ВАЛЬДОРФСЬКА ПЕДАГОГІКА:
ОСОБИСТІСНО-СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У наш час в Україні поряд з традиційною системою шкільного навчання функціонують інноваційні навчальні заклади, які вирізняються інструментальною новизною (авторськими методиками, додатковими навчальними послугами, сучасною системою управління школою).